

MERYEM SURESİ 71. AYET BAĞLAMINDA İŞKÂLİ GİDERME YÖNTEMLERİ

MARY SURAH 71.COMPLETE REMOVING METHODS IN THE CONTEXT

MEHMET YALINKILIÇ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, HATAY - ERZİN İLÇE MÜFTÜLÜĞÜ

mehmet_ali3163@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-9392-0273>

AHMET ABAY

DOÇ. DR., KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ,

İLAHİYAT FAKÜLTESİ, TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

ahmetabay70@ksu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-8284-8336>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
14 Mart / March 2018

Kabul Tarihi / Accepted
22 Aralık / December 2018

Yayın Tarihi / Published
Aralık / December 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Aralık / December

Atıf / Cite as

Yalınkılıç, Mehmet - Abay, Ahmet, "Meryem Suresi 71. Ayet Bağlamında İşkâli Giderme Yöntemleri [Mary Surah 71. Complete Removing Methods in the Context]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology, 5/9 (Aralık/ December 2018): 463-482.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi- Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey. All rights reserved.

For Permissions
ilahiyatdergisi@kilis.edu.tr

MERYEM SURESİ 71. AYET BAĞLAMINDA İŞKÂLİ GİDERME YÖNTEMLERİ

Öz

Kur'an-ı Kerim Yüce Allah tarafından insanların dünya ve ahiretlerini mamur etmek için gönderilmiş ilahi bir kitaptır. İnsanlığı doğru yol üzerine yönlendirmek için onlara en güzel şekilde hitap eden Kur'an-ı Kerim, lafzı ve manası itibarıyla ebedi bir mucizedir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir çelişki ve tutarsızlıktan söz etmek mümkün değildir. Bu özellik sadece Kur'an-ı Kerim'e özgü bir durumdur.

Kur'an-ı Kerim'de zahiri olarak var olduğu zannedilen bir takım ihtilaf ve tenakuzlar, müşkil ve işkâli anımsatan bazı kavramlardan kaynaklanmaktadır. İşkâle sebep olan ayetleri müfessirler cem' ve te'lif metodunu kullanarak çözmeye çalışmışlardır. Bu çalışma Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir ihtilaf ve tenakuzun bulunmadığını ortaya koymaya amaçlanmaktadır. Bunu yaparken Kur'an-ı Kerim'in tamamında değil, Meryem Suresi 71. ayet bağlamında âlimlerin bu işkâli nasıl çözüme kavuşturduklarını inceledik.

Kur'an-ı Kerim de herhangi bir ihtilaf ve çelişkinin söz konusu olmadığını müfessirler ilgili ayetleri te'vil ederek izah etmeye çalışmışlardır. Zira İnsanların zihinlerinde meydana gelen tutarsızlığın bilgi yetersizliği gibi çeşitli sebeplerden kaynaklandığını açıklamışlardır. Dolayısıyla Meryem Suresi 71. ayetin Kur'an'ın genel prensipleriyle çatışmadığını görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Meryem, Müşkil, İşkâl

MARY SURAH 71.COMPLETE REMOVING METHODS IN THE CONTEXT

Abstract

The Qur'an is a divine book sent by Allah (Glory to Him) to the people in matters of their lives and the Hereafter. The Qur'an, which best addresses them in order to guide humanity on the right path, is an eternal miracle in its words and meanings. Therefore, it is not possible to talk about any contradiction or incoherence in the Qur'an. This feature is unique to the Qur'an.

The Qur'an has some controversies and contradictions that are thought to exist as a result of some concepts that remind us to be cunning and divorce. The commentators of the verses that caused the stagger have solved the problem by using the cem and the teflim method. This study aims that there is no disagreement or disagreement in the Qur'an. In doing so, we have examined how these scholars have resolved the scholars in the context of the 71st verse of the Surat al-Mary, not the entire Qur'an.

In the Qur'an, the commentators clarify the subject by noting the controversy and the related verses. Because they have explained that the incoherence that occurs in the minds of people is caused by various reasons and inadequate information. Therefore, we can see that Surat al-Mary does not conflict with the general principles of the Qur'an in verse 71.

Keywords: Tafsir, Qur'an, Mary, Mashkil, Savior

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'i doğru bir şekilde anlamak, İslam âleminin içinde bulunduğu sorunların çözümünü kolaylaştıracaktır. Zira söz konusu problemlerin çoğunluğu Kur'an-ı Kerim'i yanlış anlamaktan kaynaklanmaktadır. Bu konuda İslam'a muhalif insanlar boş durmamış ve her fırsatta Kur'an-ı Kerim hakkında insanların zihinlerinde şüpheler uyandırmaya çalışmışlardır. Özellikle anlamı hemen anlaşılmayan müteşabih, müşkil ve müphem olan bazı ayetler üzerinde durmak suretiyle Kur'an'ın ihtilaf ve çelişki ile dolu olduğunu gündeme getirmektedirler. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim'de hakiki manada ihtilaf bulunmadığı kesin olarak bilinmektedir. Kur'an'ın kendisi de buna dikkat çekmektedir: "Hâlâ Kur'an'ı (iman ederek) düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından olsa idi, mutlaka içinde birçok tutarsızlıklar bulacaklardı" (el-Nisâ 5/82). "Hamd o Allah'a mahsustur ki, içinde hiçbir tutarsızlık olmayan kitabı kuluna indirmiştir" (el-Kehf 18/1).

Kur'an'daki kolaylık ve açıklık temel inanç ve ahlâk çerçevesindeki ana mesajla ilgilidir; tek tek lafızlarda yahut aynı konu etrafındaki hükümlerde bir kapalılık ve anlaşılmazlık vâkidir.¹ Kur'an-ı Kerim'de tutarsızlık olmadığı kesin olmakla birlikte, meselelere yeterince vukûfiyet sahibi olunmadığı zaman bazı ayetler arasında tenakuz/çelişki varmış vehmine kapılma ihtimali olabilmektedir. Yine aynı şekilde bazı ayetler çeşitli nedenlerle ilk planda yeterince anlaşılammaktadır. Bu tür ayetler Kur'an ilimleri arasında yer alan Muhkem-Müteşabih, Mücmelu'l Kur'an, Müphematu'l Kur'an ve Müşkilu'l Kur'an gibi ilimlerin doğmasına neden olmuştur. Tefsir Usulü alanında yazılan eserler bu ilimlere müstakil birer başlık açmış ve bunlarla ilgili detaylı bilgiler vermişlerdir.

Mevzu ihtilafı, hakikat ve mecaz imkânı, fiilin kime isnad edilmesi gerektiği meselesi, müşterek lafızlar, kıraat farklılıkları, zıt anlamlılık ve meydana gelen bir şeyin farklı aşamalarından bahsedilmesi gibi sebeplerle Kur'an ayetleri arasında varmış gibi algılanan hususlar "Müşkilu'l Kur'an" meselesinin temel nedenleridir. Yeri geldiğinde işaret edilebileceği gibi bu işkâli gidermek için âlimler çeşitli çözüm yolları ortaya koymuşlardır. Bu makalede Meryem Suresi 71. ayet bağlamında Müşkil olduğu ifade edilen ayetlerin nasıl anlaşılabilirliği ve ayetlerde var olduğu ifade edilen işkâlin hangi yöntemlerle giderilebileceği hususu ele alınacaktır.

¹ Murat Sülün, "Mahiyeti, Sebep ve Çözümleri Çerçevesinde Müşkilü'l-Kur'an", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 15/3 (Ekim 2000): 330-345.

Öncelikle müşkil kavramının anlamı, tefsir usulü istilâhında hangi manada kullanıldığı, Müşkil kavramı ile anlam yakınlığı olan diğer Kur'an ilimleri üzerinde durulacaktır.

1. MÜŞKİLÜ'L-KUR'AN VE TEFSİR İLMİNDEKİ YERİ

"Müşkilü'l Kur'an" Tefsir ilminin önemli usul konularından biridir. Tefsir usulü alanında eser veren âlimler bu konuya değinmişlerdir. Bu alanın temel kaynakları arasında yer alan *el-Burhan fî Ulumi'l Kur'an*'ın müellifi Bedreddin ez-Zerkeşi (ö. 1392/794) ve *el-İtkan fî Ulumi'l Kur'an*'ın müellifi Celeleddin es-Suyûti (ö. 1505/911) eserlerinde bu konuya önemli yer ayırmışlardır. 'Daha sonraki dönemlerde yazılan eserlerde bu konuya kayıtsız kalmamışlar ve konuyu detaylıca ele almışlardır.'

Müşkil kelimesi, "شکل" fiilinden türemiştir. Bu fiilin mastarı da "شکل و" olarak kullanılmaktadır. "benzer ve misil" anlamlarına gelir. Çoğul olarak da "شكول-اشكال" şeklinde kullanılmaktadır.⁴ Müşkil ise "اشكال" mastarından ism-i fail olup, benzerlikten ortaya çıkan zan, şüphe, zihni karışıklığa yol açmak, karışık olmak gibi anlamlara gelmektedir.⁵

Müşkil kelimesi, terim olarak değişik ilim dallarında farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ulûmü'l-Kur'an'da, "Kur'an ayetleri arasında ilk bakışta var olduğu sanılan ihtilaf ve tenakuz durumuna" müşkil; bu durumu inceleyen ilme de "Müşkilü'l-Kur'an" denmiştir.⁶ Türkçe de 'Müşkil' olarak kullanılan kavram; güç, zor, çetin, engel, güçlük, zorluk gibi manalara gelmektedir.⁷ Kavramsal olarak müşkil; üzerinde derin düşünülmeden, anlamına tam olarak vakıf olunulamayan lafızlardır.⁸ Bazı müfessirlere göre ise ilk etapta ayetler arasında görülen çelişki durumu müşkil olarak tanımlanmıştır.⁹ Başka bir tanımlamaya göre müşkil, lafzının sebebiyet vermiş olduğu

² Ebû Abdullah Bedrettin Muhammed b. Bahadır b. Abdullah ez-Zerkeşi, *el-Burhan fî Ulumi'l-Kur'an*, nşr. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1377/1957), 1: 357-369.; Celeleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed es-Suyûti, *el-İtkan fî Ulumi'l Kur'an*, nşr. Ahmet b. Ali (Kahire: Dâru'l Hadis, 1427/2006), 71-80.

³ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 2. Baskı (Ankara: T.D.V Yayınları, 2014), 179-182.; Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü*, 49. Baskı (İstanbul: İ.F.A.V Yayınları, 2016), 185-192.; Ömer Dumlu, *Tefsir Usulü* (İzmir: Tibyan Yayınları, 2017), 204-209.; Mehmet Akif Koç, *Tefsir El Kitabı*, 2. Baskı (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014), 380-385.

⁴ Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensari İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, 2. Baskı (Beyrut: Dâru'l Sadır, 1414/1993), 11: 356.

⁵ Rağıp el-İsfahâni, *el-Müfredat fî Garib'il-Kur'an*, nşr. Safvan Adnan, 1. Baskı (Beyrut: Dâru'l-Kalem, ed-Dâru'l-Şamile, 1412), 1: 463.

⁶ Âdem Yerinde, "Müşkil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32: 165.

⁷ Türk Dil Kurumu, "Müşkil Maddesi" (İstanbul: TDK Yayınları, 2011), 1763.

⁸ Ömer Nasuhi, Bilmen, *Hukûk-i İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fikhiyye Kamusu* (İstanbul: Ravza Yayınları, 1999), 1: 21.

⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 179.

muğlâklıktan ötürü, sadece bir delil veya derince bir mülahaza ile anlaşılabilen kavramdır. Tefsir usulü terminolojisinde ise “Kur’anda varit olan herhangi bir kelimenin yapısı ya da konumundan dolayı ihatalı bir çalışma veya derince bir düşünme sonucunda manası ortaya çıkan kelime veya ayettir”¹ İşkâl bir şeyin zor, çetin ve karmaşık olmasıdır. Kur’an’la ilgili olduğunda ise, “anlaşılmasında zorluk çekilen ifadeler” demektir.² Kısaca karışık olan her şeye müşkil denilmektedir.

Müşkilin kısaca tanımını yaptıktan sonra şu hususu belirtmekte fayda vardır: Bir ayetin müşkil olup olmadığı kişiden kişiye, müfessirden müfessire göre değişiklik arz edebilir. Bazı müfessirlerin müşkil olarak nitelendirdikleri ayetleri diğerleri müşkil olarak görmeyebilir. Çünkü biri için müşkil görünen durum bir başkası için müşkil olmamaktadır.³ Kanaatimizce hepsinde olmasa bile bazı ayetlerdeki işkâl görecelidir. Meseleye tüm yönleriyle vakıf olmayan birisi için konu çok karmaşık görünebilir lâkin meseleyi tüm yönleriyle bilen birisi için böyle bir sorun olmayacaktır.

1.1. Müşkil ile Benzerliği Olan Bazı Kavramlar

Bütün açıklığına ve kolaylığına rağmen Kur’an’ın bazı ayetlerinin anlaşılmasında zorluk çekildiği yadsınamaz bir gerçektir.⁴ Kur’an’da anlaşılması güç olan ayetler veya lafızlar sadece ‘müşkil’ kavramıyla ifade edilmektedir. Ayet veya lafızlardaki muğlâklık veya müphemliği ifade etmek için başka ifadeler de kullanılmaktadır. Bunları kısaca hatırlatmak faydalı olacaktır.

1.1.1. Hafi

Mânaya delâleti açık olmakla birlikte harici bir sebepten dolayı kapsamındaki fertlerin bir kısmına delâletinde kapalılık bulunan lafızdır.⁵ Bu lafız kendisinden ziyade uygulama alanında anlaşılması zor birtakım meseleler barındırır. Bu muğlâk durumların giderilmesi ancak içtihatle mümkündür.⁶ Hafi lafzı için en güzel örneklerden birisi “Hırsız kadının

¹ Abdulcelil Candan, *Anlaşılması Güç Ayetlerin Tefsiri (Müşkilü'l-Kur'an)* (Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2001), 20.

² Sülün, “Mahiyeti, Sebep ve Çözümleri Çerçevesinde Müşkilü'l-Kur'an”, 329.

³ Abdullah b. Hamed el-Mansur, *Müşkilü'l-Kur'âni'l-Kerim* (Demmêm: Dâru'l İbnu'l Cevzi, 1426/2005), 335-338.

⁴ Murat Sülün - Ömer Çelik, *Türkiye Kur'an Makaleleri Bibliyografyası* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1999), 81.

⁵ Salim Öğüt, “Hafi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15: 110.

⁶ Orhan Çeker, “Hafi”, *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Şamil Yayınları, 2000), 3: 115.

ve erkeğin... ellerini kesin” (el-Mâide 5/38). Ayetindeki “hırsız” (sârik) lafızdır. Bu kelimenin çalma eyleminde bulunan ve hırsız diye adlandırılan herkese delâlet ettiği açıktır. Fakat çalma eyleminde bulunmakla birlikte “yankesici” (tarrâr) veya “kefen soyucu” (nebbâş) gibi özel bir isimle anılan kişilere delâletinde ise kapalılık vardır. Bu açıdan hırsız kelimesi hafi bir lafızdır. Çünkü bu kişilerin, hırsızlık lafzının delâlet ettiği mânadan daha eksik bir fiili işlemlerinden dolayı mı, yoksa o mânayı da aşan bir fiilden dolayı mı başka adlarla anıldıkları konusunda tereddüt bulunmaktadır.⁷

1.1.2. Mücmel

Müfesserin zıddıdır. O ancak tefsir edilmek suretiyle anlaşılır. Mücmelin kapalı olan manasını ancak Allah ya da sözü söyleyenden gelen bir açıklama ile anlamak mümkündür. Çünkü mütekellimin kastettiği anlamı ifade eden hiçbir delil yoktur. Konuyla alakalı Bakara Suresi 228. ayette geçen “فروء” ve Tekvir Suresi 17. ayette geçen “عسس” ifadelerine bakılabilir.⁸ Mücmel de müşkile yakın bir anlam taşır. Bu nedenle müşkil ile mücmel arasında manasının hemen anlaşılması yönüyle benzerlik vardır.

1.1.3. Müphem

Kur’anda vârit olan özel isimlerin yerine kullanılan ism-i mevsul veya zamirlerle ifade edilen peygamber, insan, melek, yıldız, belde vb. varlıkların özel isimlerini aktaran ilim dalıdır. Kısaca müphem lafızlar ancak vahiy yoluyla anlaşılabilir yani bu lafızları çaba sarf ederek bilmek mümkün değildir.⁹ Konuyla alakalı (el-Bakara 2/259; el-Yâsin 36/13). Ayetlerine bakılabilir.

1.1.4. Müteşâbih

Birçok manaya ihtimali olup, bu manalardan birini tayin edebilmek için harici bir delile ihtiyacı olan ayetlerdir.¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bakılabilir.¹¹ Müteşâbihlerin Kur’an-ı Kerimde örnekleri çok sayıda bulunmaktadır.

Kısaca değinilen bu kavramlar müşkil kavramıyla ifade etmek istedik-

⁷ Ögüt, “Hafi”, 15: 110.

⁸ Abdülbaki Turan, “Mücmel”, *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Şamil Yayınları, 2000), 6: 24.

⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 128.; Hüseyin Yaşar, *Kur’anda Müphem Ayetler Mübhemâtü’l-Kur’an* (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1999), 80-90.

¹⁰ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 128.

¹¹ Zerkeşi, *el-Burhan fi ‘Ulûmi’l-Kur’an*, 2: 68.; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dinaveri İbn Kuteybe, *Te’vil-u Müşkilü’l-Kur’an*, nşr. İbrahim Şemsuddin (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, ts.), 1: 68.; Sabri Demirci, *Fahreddin Razi’nin Tefsiri Mefatihü’l-Gaybida Müşkilü’l-Kur’an Meselesi* (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2003), 4.

leri mananın hemen anlaşılabilmesi, kapalı oluşları ve içeriğin anlaşılabilmesi için ek bir takım unsurlara ihtiyaç duyulması bakımından benzerlik arz etmektedirler. Müfessirler anlatılmak istenen hususun doğru bir şekilde anlaşılabilmesi yani işkâlin giderilebilmesi için birtakım yöntemler geliştirmişlerdir.

1.2. Müfessirlere Göre İşkâli Giderme Yöntemleri

Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için ilk dönemlerden itibaren hem müfessirler hem de diğer ilim dalları ile meşgul olan âlimler çaba göstermişler, müşkil, mücmel, hafı, müphem ve benzeri kapalı ifadeleri anlamak adına usuller ve yöntemler geliştirmişlerdir. Ayetler arasında görülen ihtilafın giderilmesi için âlimler cem' ve te'lifle çözemedikleri hususları tahsis, takyid, haml, te'vil ve nesh yoluna başvurarak çözmeye çalışmışlardır. Özellikle itikadi ve ahlaki konulara ilişkin işkâllerde te'vile müracaat edilirken ahkâm ayetlerindeki müşkiller tahsisle veya aralarında nesih ilişkisi olup olmadığına bakılarak giderilmeye gayret göstermişlerdir. Mesela Mekke'ye girenlerin emniyette olduğunu belirten ayetle (el-Alî İmrân 3/97). Öldürülenler hakkında kısasın farz kılındığını ifade eden ayet arasında böyle bir işkâl söz konusudur (el-Bakara 2/178). Bu durumda nesih olduğu düşüncesiyle ikinci ayetin hükmü esas alınır yahut tahsis yoluyla kısas cezası alanlar ilk ayetin kapsamı dışında tutulur.¹² Zikredilen bu yöntemlerin yanı sıra kanaatimizce başka yöntemlerden de yararlanmakta fayda vardır. Çünkü işkâlin nedenine ve şekline göre çözüm yöntemi de değişmektedir. Bu nedenle işkâli giderme yöntem ve yolları olarak şu hususlarında göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmek mümkündür. Öncelikli olarak işkâlin sebebini tespit etmek gerekmektedir. Çünkü doğru bir teşhis çözümün önemli bir parçasıdır. İşkâlin sebebine göre şu yöntemlerden birisi uygulanarak çözüm aranmalıdır:

1.2.1. Nüzul Sebebini Bilmek

Nüzul sebepleri bilinirse, ayetlerden kastedilen mana kolaylıkla anlaşılır, şüphe ve yanlışlıklar izale edilmiş olur. Mesela şarabın haram kılındığını bildiren ayet (el-Mâide 5/90) nazil olunca, Hz. Peygambere evvelce şarap içip ölmüş olanların durumu ne olacak diye sorulmuş¹³ bunun üzerine

¹² Âdem Yerinde, "İlk Bakışta Çelişki Görünümü Veren Müşkil Ayetler ve Etrafında Oluşan Bilimsel Edebiyat", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 16 (2007): 42.

¹³ Muhammed b. İsmail el-Buhâri, *el-Câmiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhâri)*, (Mısır: b.y. 1345/1927), 6: 68.; Ebû Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezit et-Taberi, *Câmiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an*,

“İman edip, güzel amel işleyenlere, taddıklarından dolayı hiçbir suç yoktur” (el-Mâide 5/93) ayeti nazil olmuştu. Bir rivayete göre Kudame b. Maz’un ve Amr b. Ma’dikerip yukarıdaki ayete dayanarak, şarabın mubah olduğunu söylemeye kalkışmışlardı. Onların bu sözleri, şu ayetin sebab-i nüzulünü bilmediklerine delalet etmektedir. Şarabın haram olmasına dair ayet nazil olunca, sahabenin zihninde beliren tereddüdü izale etmek için bu ayet nazil olmuştu. Demek ki nüzul sebepleri iyi bilinmezse, bu iki sahabe gibi daima hataya düşmek mümkündür.¹⁴

1.2.2. Müteşâbihi Muhkeme Hamletmek

Aynı konudaki ayetleri bir araya getirip birlikte değerlendirmeye tabi tutmak. Abdullah İbn Mesud’un Hz. Peygamberden rivayet ettiği şu hadis buna güzel bir örnektir: “İman edip de imanlarına zulmü bulaştırmayanlar var ya; işte (korkudan) güvende olmak onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır” (el-En’âm 6/82). Ayeti inince sahabeler karamsarlığa kapılmış ve “Hangimiz imanına zulüm katmaz ki!” diye üzülmeye başlamışlardı. Fakat Rasulullah (sav) ayette yer alan zulmün, Allah’a şirk koşmak olduğunu söylemiş ve onlara “Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür” (el-Lokman 31/13). Ayetini okumuştur.¹⁵ Bu konuda başka örnekler için bakılabilir.¹⁶ Böylelikle “nefsine zulmetmek” ifadesi daha açık bir şekilde ifade edilen “şirk büyük zulümdür” ifadesine hamledilerek “zulüm” lafzındaki işkâl giderilmiştir.

1.2.3. Ayetlerin Bağlamını/Siyakını Gözetmek

“Tat bakalım deyin çünkü sen azizdin, kerimdin.” (el-Duhân 44/49). Ayetinde bağlamı/siyakı dikkate almadan aslında söz konusu kişinin “zelil ve hakir” halde olduğunun anlaşılması mümkün değildir. Yoksa cehennemde olan birinin “aziz ve kerim” olması nasıl anlaşılabilir? Bağlamı dikkate almadan bazı ayetlerin doğru anlaşılamayacağı ve onlar üzerinden yanlış algılar ve anlamalar oluşabileceği konusunda örnekler için bakılabilir.¹⁷

nşr. Ahmet Muhammed Şakir, (Mısır: Dâru’l Hicr, 1422/2001), 5: 36-38.; Ebu’l-Fida’ İsmail b. Amr b. Kesir, *Tefsiru’l Kur’âni’l Azim*, nşr. Sami b. Muhammed Seleme, 2. Baskı (b.y.: Dâru’l et-Tayyibe lin-Neşr ve Tevzi; 1420/1999), 2: 95-97.

¹⁴ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 117.

¹⁵ Buhâri, *el-Câmiu’s-Sahih (Sahihu’l-Buhâri)*, 5: 237.

¹⁶ Mansur, *Müşkilü’l-Kur’âni’l-Kerim*, 365-366.

¹⁷ Ahmet Öz, *Kur’an-ı Anlamada Bağlam*, (İstanbul: Hikmet Yayınları, 2016), 66-128.; Fatih Tiyek, *Kur’an-ı Anlamada Bağlamın Rolü*, (Ankara: Ankara Okulu, 2005), 259-285.

1.2.4. Ayetlerde Var Olan İşkâli Gidermeye Yardımcı Olacak Sahih Hadislere Başvurmak

“Doğrusu biz sana Seb’ul-Mesâni’yi ve Yüce Kur’anı verdik” (el-Hicr 15/87). Ayetinde zikredilen ‘Seb’ul-Mesâni’ ifadesi müşkildir. Bu konuda birçok görüş zikredilmiştir. Kimi rivayetlere göre bu ifade Fatiha Suresi iken kimilerine göre yedi uzun suredir. Kimilerine göre Hâ-Mîm ile başlayan sure iken kimilerine göre ise yedi sahifedir. Örneğin ‘Seb’ul-Mesâni’ nin Fatiha Suresi olduğunu iddia edenler görüşlerini şu hadise dayandırmışlardır: Buhari’nin Âdem kanalıyla Ebu Hüreyre (r.a) den rivayetinde Allah Rasûlü (sav) şöyle buyurmuştur: Ümmü’l-Kur’an (Kur’anın anası), es-Seb’ul-Mesâni ve Kur’an-ı Azim’dır. Bu, Fâtihâ’nın es-Seb’ul-Mesâni ve Kur’an-ı Azim olduğuna delâlet eden nassdır.¹⁸

1.2.5. Tevakkuf Etmek

Ayetlerdeki işkâli mevcut yöntemlerle gidermek mümkün değilse bu konuda çözüm olabilecek yolu buluncaya kadar bu konuda konuşmamak yani tevakkuf etmek.¹⁹

Müşkil olduğu var sayılan ayetlerin işkâlini giderme yöntemlerine değindikten sonra bu yöntemler doğrultusunda Meryem Suresi 71. Ayet özelinde işkâli gidermede bu yöntemlerin nasıl kullanıldığına değinilecektir.

2. MERYEM SURESİ 71. AYET ÖZELİNDE İŞKÂLİ GİDERMEDE BAŞVURULAN YÖNTEMLER

Tefsir Usulü kaynaklarına bakıldığında ayetler arasında var olduğu düşünülen tenakuzu ve işkâli gidermek için genel olarak şu yollara başvurulduğunu görmek mümkündür. Medeni olanı Mekki olana (daha çok ahkâm ile ilgili hususlarda), Medine ehlinin ahvali Mekke ehlinin ahvaline, müstakil bir hükme delalet eden etmeyene, iki ayetten biri genele diğeri özele yönelik ise özele yönelik olan tercih edilir.²⁰ Müfessirler arasında bu konuda tam bir ittifak olduğunu söylemek güçtür.

Meryem Suresinin 71. ayetinde geçen ‘وان منكم الا وادعها’ “Sizden oraya (cehenneme) uğramayacak hiç kimse yoktur” (el-Meryem 19/71). İfadesi konumuzun odak noktasını oluşturmaktadır. Bu ayette geçen ‘منكم’ yani

¹⁸ İbn Kesir, *Tefsiru’l Kur’âni’l Azim*, 2: 102-105.

¹⁹ Mansur, *Müşkilü’l-Kur’âni’l-Kerim*, 391-395.

²⁰ Zerkeşi, *el-Burhan fi ‘Ulûmi’l-Kur’an*, 2: 359-360.; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 180.; Koç, *Tefsir El Kitabı*, 384-385.

'sizden' ifadesiyle kastedilenler sadece kâfirler (inkârcılar) midir, yoksa müminler dâhil olmak üzere 'tüm insanlar' mıdır? Böyle bir sorunun akla gelmesinin temel gerekçelerinden birisi de Kur'an'da müminlerin ahirette konumlarının nasıl olacağını bildiren ayetlerinin varlığıdır. Örneğin Hac Suresi 14. ayette "Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunan kimseleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Şüphesiz Allah dilediği şeyi yapar" buyurulmaktadır. Yine aynı şekilde "hidayete tabi olanlar" (el-Bakara 2/38). "Allah'a ve ahiret gününe iman edip salih amel işleyenler" (el-Bakara 2/62; el-Mâide 5/69). Muhsin olarak Allah'a teslimiyet gösterenler (el-Bakara 2/112). Mallarını Allah yolunda infak edenler (el-Bakara 2/274). Namaz kılıp zekât verenler (el-Bakara 2/277). Takvalı olup ıslah edenler (el-Araf 7/35) ve Veliyullah olanlar (el-Yunus 10/62) için korku olmadığı ve onların üzölmeyecekleri haber verilmektedir. Bütün bu müjdelere rağmen Meryem Suresi 71. ayetin herkesin cehenneme gireceği şeklinde anlaşılması ister istemez "işkâl" varmış izlenimi vermektedir. Telif edilen meal ve tefsirlere bakıldığında da söz konusu ayet ile ilgili özel açıklamaların yer aldığı görölmektedir.

Müfessirlerin büyük bir kısmı söz konusu ayeti yorumlarken ayette zikredilen muhatap zamiri olan 'منکم/sizden' ile kastedilenin 'tüm insanlar' mı yoksa 'sadece inkârcılar' mı olduğunu merkeze almışlardır. Ayrıca bahsi geçen ayeti yorumlarken önemle üzerinde durdukları diğeri bir husus da 'ورود/ uğramak' kavramından ne anlaşılacağıdır.²¹Şimdi ana hatlarıyla müfessirlerin Meryem Suresi 71. ayette işkâl sebepli olan 'منکم/sizden' zamiri ile 'ورود/ uğramak' kavramını hangi yöntemleri kullanarak çözüme kavuşturmak için çaba gösterdikleri üzerinde durulacaktır.

2.1. Te'vil ve Kıyas

Mukâtil b. Süleyman'ın (ö. 150/767) nakline göre ayetteki işkâl şu şekilde çözülmektedir: inanan ve inanmayan herkes ateşli girecek fakat ateşli Hz,

²¹ Ebu'l Hasan Mukâtil b. Süleyman, *Tefsir Mukâtil b. Süleyman*, nşr. Abdullah Mahmut, 1. Baskı (Beyrut: Dâru'l Kütüb'ül-İlmiyye, 1424/2003), 2: 319.; Taberi, *Câmiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an*, 15: 591-606.; Nasreddin Ebü Said Abdullah b. Amr eş-Şirâzi el-Beydâvi, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, nşr. Muhammed Abdurrahman Mar'aşli (Beyrut: Dâru'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyye, 1418/1998), 15: 17.; Ebü Abdullah Muhammed b. Amr Fahreddin er-Râzi, *Mefatihü'l-Gayb*, 2. Baskı (Beyrut: Dâru'l İhya ut-Turas, 1420/1999), 21: 557-558.; Ebü Abdullah Muhammed b. Ahmet b. Ebi Bekr Şemsuddin el-Kurtubi, *el-Câmiu'l li-Ahkâmi'l-Kur'an/Tefsiru'l Kurtubi*, nşr. Ahmet Bedüni - İbrahim Atfış, (Beyrut-Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 1384/1964), 13: 491-500.; Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbnu'l Cevzi, *Zadü'l-Mesir* (b.y.: Dâru'l-Kitap el-Arabî, 1422/2001), 5: 254.; Şahabetin Mahmut b. Abdullah Hüseyini Âlusi, *Rûhu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'an'il Azim*, nşr. Ali Abdülbari Atiye (Beyrut: Dâru'l-Kütüb'ül-İlmiyye, 1415/1994), 16: 121.

İbrahim'e serin ve selametli olduğu gibi müminlere öyle olacak ve onları yakmayacaktır.²² Burada Mukâtil'in meseleyi kıyas yaparak çözümlendiğini ifade etmek mümkündür.

Fahreddin er-Râzi (ö. 606/1210) konuyla alakalı olarak âlimlerin 'vürûd' ifadesi hakkında iki gruba ayrıldıklarını; bir kısmının mevzuu 'oraya uğramak' bir kısmının ise 'oraya girmek' şeklinde yorumladıklarını belirtmiştir. Kendi görüşü ise 'oraya uğramak' şeklindeki yorumdur. Bunun delili olarak da Yusuf Suresinin 19. ayetini göstermiştir. Ayette 'فارسلوا واردهم' "Sucularını gönderdiler"; Sucu kovasını kuyuya gönderdi ifadelerine bakarak suçunun kuyuya girmediğini oraya yaklaştığını belirtmiştir.²³ Râzi işkâli "vürûd" kavramını "yaklaşmak" şeklinde kabul ederek çözmektedir. Bunu yaparken de Yusuf Suresi 19. ayette zikredilen 'varid' e verilen anlam üzerinden hareket etmektedir. Yani muhkem olan bir manadan hareketle müteşâbih bir manayı çözmüştür. Müteşâbih manayı muhkem manaya hamletmiştir.

Kurtubi (ö. 671/1273) ayetin tefsiri ile ilgili birçok görüş nakleder: Bir kısmına göre uğramaktan maksat, sıratın üzerinden geçmektir.²⁴ Bir kısmına göre ise ayette kastedilen yalnızca inkârcılardır. Zira yukarıdaki ayetlerin bağlamından/siyakından anlaşılan budur. Bu ayetlerle yalnız inkârcıların durumlarından söz edilmekte, onların cehennemın etrafında diz çökmüş bir vaziyette toplanacağından ve kimlerin cehenneme girmeye daha layık olduklarından bahsedilmektedir. "Rabbine andolsun, onları şeytanlarla beraber mutlaka haşredeceğiz. Sonra onları kesinlikle cehennemın çevresinde diz üstü hazır edeceğiz. Sonra her bir topluluktan, Rahman'a karşı en isyankâr olanları mutlaka çekip çıkaracağız. Sonra, oraya girmeye en layık olanları muhakkak ki en iyi biz biliriz." (el-Meryem 19/68-70). Bir kısmına göre; müminlerin cehenneme uğraması kendisine dünyada isabet eden humma (sıtma ve yüksek ateş) hastalığıdır. Buna Ebu Hureyre'den nakledilen bir hadisi delil getirmişlerdir. Ebu Hureyre'nin rivayetine göre Rasullullah (sav) ateşi yükselmiş bir hastayı ziyaret etti. Peygamber (sav) ona dedi ki: "Müjdeler olsun sana! Şanı yüce ve mübarek olan Allah buyuruyor ki: O benim ateşimdir. Ben onu (cehennem) ateşinden payı olsun diye mümin kuluma musallat ederim. Konuyla alakalı daha fazla hadis için bakılabilir."²⁵ Bir kısımda burada 'muhatap' zamiri yerine 'gaip' zamirinin anlaşılması

²² Mukâtil b. Süleyman, *Tefsir Mukâtil b. Süleyman*, 2: 319.

²³ Râzi, *Mefatihü'l-Ğayb*, 21: 557-558.

²⁴ Kurtubi, *el-Câmiu'l li-Ahkâmi'l-Kur'an/Tefsiru'l Kurtubi*, 13: 491-500.

²⁵ Ebû Abdullah eş-Şeybânî Ahmed ibn Hanbel, *Müsned* (Kahire: Halebi, 1313/1895), 18: 208-209.

gerektiğini söylemişlerdir. ‘İnkârcılardan söz eden ayetler, hep gaip zamiri ile açıklamalarını sürdürmektedirler. Burada da ‘وان منكم’ ifadesi ‘وان منهم’ takdirinde kullanılmaktadır. Yani her ne kadar ayette muhatap zamiri olarak ‘sizden’ ifadesi yer almakta ise de, gaip zamiri şeklinde ‘onlardan’ anlamında değerlendirilmektedir. Çünkü Kur’an’ın üslubunda bu tür iltifat ve inceliklere yer yer rastlanmaktadır. Nitekim İnsan Suresi’nin 22. ayetinde geçen ‘كان لكم’ ifadesi ‘كان لهم’ anlam ve takdirinde kullanılmış ve 21. ayette geçen ‘وسقاهم’ cümlesine bağlanmıştır. Aynı şekilde İkrime ve bir topluluk da kıraatlerinde böyle okumuştur. Bu kıraate göre cehenneme uğrayacaklar çeşitli gruplar olmayacaktır. Sadece kâfirler uğrayacaktır. Kurtubi âlimlerin bu konu hakkındaki görüşlerini ayrıntılı bir şekilde verdikten sonra, ilim adamların çoğunluğunun görüşlerinin şu şekilde aktarmaktadır: Burada ki muhatap bütün insanlardır. Herkesin cehenneme uğraması kaçınılmazdır. Asıl ihtilafa sebep olan yerde burasıdır. Uğramanın (vürûdun) zahirinden anlaşılana girmektir. Çünkü Hz. Peygamber: “Mutlaka ateş ona degecektir, temas edecektir” diye buyurmaktadır. Çünkü bunun sözlükteki anlamı değmek ve temas etmektir. Ancak bu, mü’minler için serin ve selâmet olacaktır. Oradan esenlikle kurtulacaklardır.²⁶Kurtubi, birçok rivayet ve yorumu aktardıktan sonra kendi tercihini Mukâtil’in yorumundan yana yapar. Mukâtil bu sonuca kıyas ile ulaşırken Kurtubi, “vürud” kavramının tahlili ve te’vili üzerinden ulaşır.

Seyyid Kutub, (ö. 1385/1966) konuyla alakalı olarak müminlerin cehenneme girmeyeceklerini sadece cehenneme yaklaştırılacaklarını, asıl cehenneme girecek olanların inkârcılar olduğunu söyleyerek ayetteki işkâli te’vil yöntemini kullanarak çözmeye çalışmıştır.²⁷

Mükâtil ayetteki işkâli te’vil ve kıyasa başvurarak, Râzi ise, müminlerin oraya girmeyeceğini oraya yaklaştırılacağını söyleyerek, müteşâbihi muhkeme hamletme ve kıyas yöntemini kullanarak işkâli çözmeye çalışmıştır. Kurtubi de, kendi görüşünden ziyade âlimlerin konu hakkındaki görüşlerinden hareketle kıyaslar yaparak meseleyi çözümlenmeye gayret etmiştir. Görülmektedir ki bu grupta yer alan âlimler muhkemi müteşâbihe hamlederek, ayetin anlamını te’vil ederek ve başka ayetlerde geçen hükümlere kıyas yaparak işkâli giderme yolunda çaba sarf etmişlerdir.

²⁶ Kurtubi, *el-Câmiu’l li-Ahkâmi’l-Kur’an/Tefsiru’l Kurtubi*, 13: 491-500.

²⁷ Seyyid Kutub, *Fi Zilâli’l-Kur’an*, trc. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu (İstanbul: Dünya Yayınları, 1991), 7: 180.

2.2. “Vürud” Fiiline Verilen Mana Üzerinden

Taberi, (ö. 310/922) müfessirlerin ‘vâriduhe’ kelimesi hakkında farklı izahlarda bulduklarını söyledikten sonra ‘vürûd’ kelimesinin müfessirler tarafından beş şekilde kullanıldığını aktarmaktadır: 1) Herkes cehenneme girecek, 2) Herkes uğrayacak, 3) Kâfirler girecek, müminler uğrayacak, 4) Müminin vürudu, dünyada kendisine isabet eden baş ağrısı ve nezle cinsinden olacak ve 5) Oraya herkes girecek, ancak daha sonra müminler amelilerine göre oradan çıkacak. Taberi, bu görüşleri naklettikten sonra kendi kanaatini şu şekilde açıklamıştır: ‘Cehenneme uğramak’ sırat köprüsü üzerinden geçmektir. Müminler bu köprüden geçecekler, kâfirler ise ondan geçemeyip cehenneme düşeceklerdir.²⁸ Bunları ifade ettikten sonra sırat köprüsü ile ilgili birçok hadis zikretmiştir: ‘Hz. Peygamber buyuruyor ki: “Cehennemın üzerine sırat köprüsü kurulacak. Ben ve ümmetim, oradan ilk geçenler olacağız. O gün sadece Peygamberler konuşacak onların o günkü duaları da: Ey Allah’ım esenlik ver, ey Allah’ım esenlik ver” olacaktır.’²⁹ Taberi’nin, işkâli çözmeye çalışırken şu yöntemlerden istifade ettiğini görmekteyiz. 1) Benzer hükümler ifade eden ayetleri cem’ edip tercihte bulunmuştur. 2) Sahabe-i Kiramdan rivayet edilen hadisleri nakletmeye çalışmıştır. 3) Âlimlerin ayet hakkındaki te’villerini gözetmiştir.

Mevdudî’ye (ö. 1399/1979) göre âlimler, Peygamberimiz (sav)’den hadisler nakletmişlerdir. Bazı hadislere göre “oraya (cehenneme) uğramak”, “cehenneme girmek” anlamındadır. Fakat bu hadislerden hiçbiri sahih değildir. Öyle olsa bu yorum, gerçek müminlerin hiçbir şekilde cehenneme girmeyeceklerini açıkça ifade eden birçok sahih hadise ve Kur’an’ın kendisine ters düşerdi. Sözlük anlamı olarak da ‘vürûd’ (bir şeye arz edilmek, uğramak) duhul (girmek) ile eş anlamlı değildir. O halde doğru ifade şu olacaktır. Her insan cehenneme sunulacak, salih insanlar kurtulacak, zalimler orada yüzüstü bırakılacaklardır.³⁰ Bu yorumdan anlaşılan Mevdudî, ayetteki işkâli, te’vil ve işkâle sebep olan ‘vürûd’ kelimesini iyice analiz ederek gidermeye çalışmıştır.

2.3. “Müphem” İfadeleri Çözümüne Kavuşturma

Kur’an-ı Kerim’de anlama güçlüğüne neden olan hususlardan birisi de

²⁸ Taberi, *Câmiu’l-Beyan fi Tefsiri’l-Kur’an*, 15: 591-606.

²⁹ Taberi, *Câmiu’l-Beyan fi Tefsiri’l-Kur’an*, 15: 591-606.

³⁰ Mevdudî, *Tefhimu’l-Kur’an*, 2. Baskı, trc. Muhammed Han Kayani v.dğr., (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), 3: 229.

müphemmat meselesidir. Müphemliğe neden olan hususlardan bir kısmı da zamirlerdir. Bu zamirlerle kastedilenler kimlerdir? Bu ayetteki işkâlin nedenlerinden birisi de “منکم” zamiridir. Müfessirlerin bir kısmı zamirle kimin kastedildiğini tespit etmeye çalışarak işkâli çözmüşlerdir. Nesefi (ö. 701/1302) ve İbn-i Aşûr (ö. 1393/1973) ilk dönem müfessirlerinden sayılan İbn-i Abbas (ö. 68/687) ve İkrime'nin (ö. 105/723) “منکم” zamiri ile kimlerin kast edildiği hakkındaki görüşlerini nakletmişlerdir. Buna göre; ayette geçen ‘وان منکم’ ifadesiyle varid olan muhatap zamiri ‘وان منهم’ şeklinde okuyarak, anlamın aslında gaip zamiri sigası şeklinde olması gerekmektedir. Böylece mana sadece kâfir ve müşrikleri ihtiva ettiğini ifade etmektedirler.³¹

2.4. Nakil/Rivayetler

Maverdi, (ö. 450/1058) ayetin tefsiri ile ilgili iki görüş nakleder: Birincisi; “vâriduhe” humma ve hastalık. Buna Ebu Hureyre'den nakledilen bir hadisi delil getirmektedir. Bu yoruma göre “vürûd” müminlerin cehennemde yanmamalarına karşılık dünyada yakalandıkları ateşli hastalıklardır. İkinci görüş ise cehennemdir. Cehenneme kimlerin gireceği konusunda sadece kâfirler ve inanan inanmayan herkes olmak üzere iki görüş olduğunu ifade eder.³²

İbn Kesir, (ö. 774/1372) ayetin tefsiriyle ilgili peygamberimiz (sav)'den rivayet edilen hadisleri naklederek bu işkâli çözüme kavuşturmaya çalışmıştır. Bu konuda İslam âlimlerinin ‘واردها’ kelimesi hususunda ihtilafa düştüklerini, bir kısmının mevzuu ‘oraya uğramak’ bir kısmının da ‘oraya girmek’ şeklinde değerlendirdiklerini belirtmekle yetinmiştir. Dolayısıyla bu konu hakkında herhangi bir yorumda bulunmayıp, Hz. Peygamber (sav)'den rivayet edilen hadisleri nakletmeye çalışmıştır: Ahmet b. Hanbel'in ibn Mesud'dan rivayet ettiğine göre, Allah Resulü Meryem Suresinin 71. ayeti için şunu demiştir: ‘İnsanların tamamı cehenneme girecektir, ancak daha sonra amelleri vasıtasıyla oradan çıkacaklardır.’³³ İbn-i Cerir'den edinilen bir rivayete göre, Meryem Suresinde geçen “herkes oraya uğrayacaktır” ifadesi, tüm insanların sırttan geçmeye tabii tutulacağına bir göstergesidir. Sırttan geçerken ise; ilk grubun şimşek hızıyla, ikinci grubun rüzgâr

³¹ Abdullah b. Ahmet b. Mahmut Nesefi, *Medârikut-Tenzil ve Hakâikut-Te'vil*, nşr. Yusuf Ali Bedevi (Beyrut: Dâru'l-Kalem et-Tayyip, 1419/1998), 2: 347.; Muhammed Tahir İbn Aşûr, *Tefsir'ut-Tahrir ve et-Tenvir* (Tunus: Dâru et-Tunusiyye Lin-Neşr, 1984), 16: 149.

³² Ebû Hasan Ali b. Muhammed b. Habip Maverdi, *en-Nüketü ve'l Uyun/Tefsiru'l Maverdi* (Beyrut-Lübnan: Dâru'l Kütüb'ül İlmîyye, ts.), 3: 384.

³³ İbn Kesir, *Tefsiru'l Kur'âni'l Azim*, 5: 253.

hızıyla, üçüncü grubun ise süvari hızıyla geçeceği rivayet edilmiştir. Yine aynı şekilde İmam Ahmed'in Hafsa validemizden rivayet ettiği bir hadise göre, Allah Resulü şöyle buyurdu: 'Bedir ve Hudeybiye'ye katılan hiç kimse cehenneme girmeyecektir' diye buyurdu. Bunun üzerine Hafsa validemiz: Allah (cc) "İçinizde oraya girmeyecek yoktur" şeklinde buyurmuyor mu diye sorunca, Allah Resulü de "Sonra muttakileri kurtarıp, zalimleri diz üstü orada bırakacağız" ayetini okudu.³⁴ Abdullah b. Cabir'e bir gün Meryem Suresinin 71. ayetinde geçen 'vürûd' ifadesi sorulunca şöyle dedi: Allah Resul'ünün şöyle dediğini duydum; 'Vürûd, girmek demektir, iyi-kötü herkes oraya girecek fakat orası, Hz İbrahim'e olduğu gibi, inananlar için serin ve selametli olacaktır' dedi.³⁵ Yine aynı şekilde Sâbuni; sizden iyi veya kötü kim varsa, hepsi cehenneme gelecek. Mümin üzerinden geçmek için, kâfir, içinde kalmak için gelecek. Bu geliş mecburi bir geliş demidir. Yani buradan anlıyoruz ki Sâbuni, inananların cehenneme girmeyeceğini, oradan sıratın geçer gibi geçeceklerini iddia ederken rivayetlerden istifade etmiş ve te'vilde bulunarak işkâli gidermeye çalışmıştır.³⁶

2.5. Bağlamı Dikkate Almak

Ayetlerin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için ayetlerin hem sure içi hem de Kur'an bütünlüğü içerisindeki bağlamını dikkate almak önemlidir. İşkâli gidermede önemli bir yol da bağlamdır. Müfessirlerden bazıları bağlamı dikkate alarak söz konusu ayetteki işkâle çözüm aramışlardır. Maturidi (ö. 333/944) "Öyle ise, Rabbinde andolsun ki, muhakkak surette onları şeytanlarla birlikte mahşerde toplayacağız; sonra onları diz üstü çökmüş vaziyette cehennemde çevresinde hazır bulunduracağız" (el-Meryem 19/68). Ayetinden hareketle ayetlerin içerisinde yer aldığı bağlam dikkate alındığında kastedilenlerin "Kâfirler" olduğunu nakletmektedir.³⁷ Son dönem müfessirlerden birisi olan İzzet Derveze de (ö. 1404/1984) konuyla alakalı olarak âlimlerin üç görüşü olduğunu belirttiikten sonra, ayetin nüzul sebebini bildiren bir rivayete rastlamadığını, görüldüğü kadarıyla bu ayetin önceki ayetlere atfedildiğini ve ayette kastedilenlerin tüm insanlar değil sa-

³⁴ İbn Kesir, *Tefsiru'l Kur'âni'l Azim*, 5: 254.

³⁵ Salebe et-Teymi Yahya İbn Sellâm, *Tefsiru Yahya İbn Sellâm* (Tunus: ts.), 1: 237-238.; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 18: 208-210.; İbn Kesir, *Tefsiru'l Kur'âni'l Azim*, 4: 476.

³⁶ Muhammed Ali es-Sâbuni, *Safvetü't-Tefâsir*, 4. Baskı (Beyrut: Dâru'l Kur'âni'l-Kerim, 1402/1981), 502-503.

³⁷ Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mansur Maturidi, *Te'vilatu Ehli's Sunne*, nşr. Mecdi Basallum (Beyrut: Dâru'l Kütüb'ül İlmiyye, 1426/2005), 7: 252.

dece inanmayanlar olduğunu söylemiştir.³⁸ Dolayısıyla İzzet Derveze, ayet-teki işkâli ayetin bağlamını/siyakını gözeterek gidermeye çalışmıştır.

Kur'an Yolu tefsirinin müellifleri, müfessirlerin söz konusu ayete olan yaklaşımını üç kategoride ele alıp değerlendirmişler ve ilgili ayet hakkındaki nihai kanaatlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: Kanaatimizce 'وان منكم' ayetinde hitap bütün insanlara değil, Kur'an'ın muhatabı, inatçı, kâfir ve suçlulardır. Meryem Suresi 68-70. ayetleriyle inkârcı suçluların durumunu belirttikten sonra Yüce Allah, cehennemin çevresinde çökertilecek o kâfirlere: "Sizin içinizde oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur." (el-Meryem 19/71) buyuruyor. Bu ayet tıpkı Allah'ın şeytana hitaben: "Senden ve onlar içinde sana tabi olan kimselerden cehennemi dolduracağım." (el-Sad 38/85) buyurduğu ayet gibidir. Asıl amaç, kâfirlerin uyarılmasıdır. Bundan bütün insanların cehenneme gireceği anlamını çıkarmak, Kuran'ın ruhuna aykırıdır.³⁹ Bayraktar Bayraklı da tefsirinde âlimlerin 'واردها' kelimesi hususunda ihtilafa düştüklerini, bir kısmının mevzuu 'oraya uğramak' bir kısmının da 'oraya girmek' şeklinde değerlendirdiklerini, kendisinin bu konudaki delilinin Enbiyâ Suresinin 101. ayeti "Tarafımızdan kendilerine en güzel sonuç takdir edilmiş olanlara gelince, işte onlar cehennemden uzak tutulurlar." olduğunu belirtmektedir. Bu ayetin Meryem Suresinin 71. ayetine ters düşmediğini, nitekim Meryem Suresinin 71. ayetindeki 'کم' zahirinin 66. ayetten itibaren anlatılan 'öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kâfirlerin tümünü' ifade ettiğini aktarmaktadır.⁴⁰

Bütün bu yorumlar dikkate alındığında bazı müfessirlerin Meryem Suresi 71. Ayetteki işkâli ayetin bağlamını/siyakını gözeterek gidermeye çalıştıklarını göstermektedir. Bu durumda bağlamı dikkate almanın işkâli çözmeye bir yöntem olabileceğine işaret etmektedir.

2.6. Müşkili Muhkeme Hamletmek

Kur'an-ı Kerim'de müminlerin ve kâfirlerin cehennemle ilgili durumlarını haber veren birçok ayet mevcuttur. Enbiyâ Suresi 101-102. ayetlerde "müminlerin cehennemden uzaklaştırılacakları" haber verilirken, "inkârcıların şeytanlarla beraber cehennemin etrafında toplanacaklarına"

³⁸ İzzet Derveze, *Tefsiru'l Hadis*, trc. Ahmet Çelen, Mehmet Çelen (İstanbul: Ekin Yayınları, 1998), 2: 150.

³⁹ Kur'an Yolu, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Heyet: Hayreddin Karaman v. dğr., (Ankara: DİB Yayınları, 2006), 3: 394-395.

⁴⁰ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kuran Tefsiri* (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2004), 12: 176.

Sad Suresi 85. ayetinde dikkat çekilmektedir. Buradan hareketle Süleyman Ateş, “Gayba ait olan ahiret ahvalini Allah’tan başka kimse bilemez” der ve bu ayetlerdeki amaç, Allah’a kulluk etmeğe tenezzül etmeyen inatçı kâfirleri uyarmak ve korkutmak olduğunu belirtir. Ardından da kanaatini şu şekilde ifade eder: ‘وان منكم’ ayetinde hitap bütün insanlara değil Kur’an’ın muhatabı olan inatçı kâfir ve suçlularadır. “Buradan bütün insanların cehenneme gideceği anlamını çıkarmak, Kur’an’ın ruhuna terstir” der.⁴¹ Görülüyor ki Süleyman Ateş müminlerin ve inkârcıların durumlarını haber veren muhkem ayetlerden hareketle müşkil olan bu ayetin anlamını muhkem olan ayetlere hamletmiştir.

2.7. Mezhebin İtikad Esasları

Sa’lebi, (ö. 427/1036) insanların “vaid” konusundaki inançlarına bağlı olarak konuya çözüm getirmede ihtilafa düştüklerini belirtmektedir. Buna göre Mutezileye göre cehenneme giren çıkamayacak, Mürcieye göre ise müminler cehenneme girmeyeceklerdir. Her iki grup da işkâli “vürûd” kelimesine “uğramak ve yanından geçmek” anlamı vererek çözmektedirler. Ehlisünnete göre ise, günahkâr müminlerin günahlarına karşılık cezalandırılmaları mümkündür. Bu anlayışa göre “vürûd” kelimesine “girmek” anlamı verilmektedir. Kendi görüşlerini de kuvvetlendirmek için bazı ayetleri delil göstermektedirler.⁴²Burada da görüldüğü gibi Mezhebi bakış açısı müşkilin çözümüne de uzanmaktadır. Her mezhep kendi görüşü doğrultusunda “vürûd” kelimesine anlam vermektedir.

SONUÇ

Netice itibarıyla Meryem Suresinin 71. ayeti ile Kur’an’ın genel prensipleri arasında sanki bir tenakuzun olduğu izlenimi oluşmaktadır. Ancak şunu kesin olarak bilmekteyiz ki, Kur’an’da herhangi bir tenakuz söz konusu değildir. Lakin “Sizden oraya (cehenneme) uğramayacak hiç kimse yoktur.” (el-Meryem 19/71) ayeti, müfessirler arasında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Müfessirlerin bir kısmı “واردھا” (vâriduhe) ifadesini ‘duhul’ girmek, bir kısmı da ‘uğramak’ şeklinde değerlendirmiştir. Yine bir kısım müfessirler “منكم” (sizden) zamirinin mümin-kâfir ayırt etmeksizin bütün insanları kapsadığını söylerken bir kısım müfessirler ise

⁴¹ Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988), 5: 395.

⁴² Ebû İshak Ahmet Sa’lebi, *el-Keşfu ve’l-Beyan*, nşr. Ebu Muhammed b. Aşûr (Beyrut-Lübnan: Dârü’l-İhyau’t-Turas’il Arabî, 1422/2002), 6: 225-228.

bunun sadece inanmayanları kapsadığını söylemişlerdir. Yapılan çalışmalarda, müfessirlerin ve âlimlerin Meryem Suresi 71. ayetinin Kur'an'ın genel prensiplerine aykırı olmadığı, yani bu ayetin diğer ayetlerle çatışmadığı aksine bu ayetler arasında herhangi bir ihtilaf ve tenakuzun olmadığı sonucuna ulaştıkları tespit edilmiştir. Ancak bizim amacımız buradaki işkâlin sonucundan ziyade, bu işkâli çözerken âlimlerin kullandıkları yöntemlerdir. Müfessirler bu ayetteki işkâli gidermek için bazen tek bir yöntem kullanırlarken bazen de birden fazla yönetime başvurmuşlardır. Buradan hareketle müfessirlerin Meryem Suresi 71. ayetteki işkâli gidermek için benzer hükümler ifade eden ayetleri cem' edip tercihte bulduklarını, sahabe-i kiramdan rivayet edilen hadisleri naklettiklerini, 'vürûd' kelimesine kendi görüşü doğrultusunda anlam verdiklerini, müteşâbihi muhkeme hamlettiklerini, ayetin bağlamı/siyakı gözeterek ayetteki lafızlara anlam verdiklerini, te'vil ve kıyas, gibi farklı yöntemler izleyerek ayette var olduğu düşünülen işkâli girmeye çalıştıklarını ifade etmek mümkündür.

Bu değerlendirmelerden sonra şunu ifade etmek mümkündür; Kur'an ayetlerinde var olduğu ifade edilen işkâl bizzat nassın kendisinden değil kişinin nassı anlaması, yorumlaması ve bu yorumlamayı yaparken kullandığı argüman ve yöntem ile yakından ilgilidir. Örneğin ele aldığımız ayet çerçevesinde meseleyi değerlendirdiğimizde; bağlamı dikkate alan bir müfessir için ayet müşkil değildir. Çünkü cehenneme girecek olanlar inkârcılardır. Yine "vürûd" kelimesine "uğramak" anlamını veren kişi için de ayet müşkil değildir. Yine her ne kadar Hz. Peygamber (sav)'den nakledilen hadislerde müminlerin cehenneme uğramaları söz konusu olsa bile, 'bu azap görmeleri için değil. Olsa olsa temaşa ve ibret almaları içindir' diyen kişi için de ayette işkâl kalmayacaktır. Ayetin sibakı göz önünde bulundurulduğunda hitabın tüm insanlara değil de sadece inanmayanlara yönelik olduğu görülecektir. Zira müminler, cehennemdeki insanların hallerini seyredeceklerdir. Aynı zamanda cehennemlikler cennetliklerden yiyecek-içecek isteyeceklerdir. (el-A'raf 7/47-50).

Kanaatimizce müşkil konusunda en etkili çözüm doğru bir bakış açısı ve Kur'an bütünlüğünü dikkate alarak ayetleri değerlendirebilmektir.

KAYNAKÇA

- Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî. *Müsned*. Kahire: Halebî, 1313/1895.
- Âlusi, Şahabettin Mahmut b. Abdullah Hüseyini. *Rûhu'l-Meânî fi Tefsir'il-Kur'an'ül Azîm*. nşr. Ali Abdülbari Atiye, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988.
- Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2004.
- Beydâvi, Nasreddin Ebû Said Abdullah b. Amr eş-Şirâzi. *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*. nşr. Muhammed Abdurrahman Mar'aşli. Beyrut: Dâru'l-İhyâit-Türasi'l-Arabiyye, 1418/1998.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-i İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Ravza Yayınları, 1999.
- Buhâri, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhâri)*. Mısır: b.y., 1345/1927.
- Candan, Abdulcelil. *Anlaşılması Güç Ayetlerin Tefsiri (Müşkilü'l-Kur'an)*. Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2001.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü*. 2. Baskı. Ankara: T.D.V Yayınları, 2014.
- Çeker, Orhan. "Hafî". *İslâm Ansiklopedisi*. 3: 115. İstanbul: Şamil Yayınları, 2000.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usulü*. 49. Baskı. İstanbul: İ.F.A.V Yayınları, 2016.
- Demirci, Sabri. *Fahreddin Razi'nin Tefsiri Mefatihü'l-Gaybdâ Müşkilü'l-Kur'an Me-selesi*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2003.
- Derveze, İzzet. *Tefsiru'l Hadis*. 2. Baskı. trc. Ahmet Çelen-Mehmet Çelen, İstanbul: Ekin Yayınları, 1998.
- Dumlu, Ömer. *Tefsir Usulü*. İzmir: Tibyan Yayınları, 2017.
- İbn Âşûr, Muhammed Tahir. *Tefsir'ut-Tahrir ve et-Tenvir*. Tunus: Dâru et-Tunusiyye Lin-Neşr, 1984.
- İbnu'l Cevzi, Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *Zadü'l-Mesir*. b.y.: Dâru'l-Kitap el-Arabi, 1422/2001.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida' İsmail b. Amr b. Kesir. *Tefsiru'l Kur'âni'l Azim*. nşr. Sami b. Muhammed Seleme. 2. Baskı. b.y. Daru'l et-Tayyibe lin-Neşr ve Tevzi, 1420/1999.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dinaveri. *Te'vil-u Müşkilü'l Kur'an*. nşr. İbrahim Şemsuddin, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensari. *Lisanü'l-Arab*. 2. Baskı. Beyrut: Dâru'l Sadır, 1414/1993.
- İsfahâni, Rağıp. *el-Müfredat fi Garib'il-Kur'an*. nşr. Safvan Adnan. Beyrut: Dâru'l-Kalem, ed-Daru'l-Şamile, 1412.
- Koç, Mehmet Akif. *Tefsir El Kitabı*. 2. Baskı. Ankara: Grafiker Yayınları, 2014.
- Kur'an Yolu. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Heyet: Hayreddin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüüş. Ankara: DİB Yayınları, 2006.
- Kurtubi, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmet b. Ebi Bekr Şemsuddin. *el-Câmiu'l li-Ahkâmi'l-Kur'an/Tefsiru'l Kurtubi*. nşr. Ahmet Bedûnî - İbrahim Atfış. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1384/1964.

- Kutup, Seyyit. *Fi Zilâl'i Kur'an*. trc. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu. İstanbul: Dünya Yayınları, 1991.
- Mansur, Abdullah b. Hamed. *Müşkilü'l-Kur'ani'l-Kerim*. Demmêm: Dâru'l İbnu'l Cevzi, 1426/2005.
- Maturidi, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mansur. *Te'vilatu Ehli's Sunne*. nşr. Mecdi Basallum. Beyrut: Dâru'l Kütüb'ül İlmiyye, 1426/2005.
- Maverdi, Ebû Hasan Ali b. Muhammed b. Habip. *en-Nüketü ve'l U'yûn/Tefsiru'l Maverdi*. Beyrut-Lübnan: Dâru'l Kütüb'ül İlmiyye, ts.
- Mevdudi. *Tefhimu'l Kur'an*. trc. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı. 2. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.
- Mukâtil b. Süleyman, Ebu'l Hasan. *Tefsir Mukâtil b. Süleyman*. nşr. Abdullah Mahmut. Beyrut: Dâru'l Kütüb'ül-İlmiyye, 1424/2003.
- Nesefi, Abdullah b. Ahmet b. Mahmut. *Medârikut-Tenzil ve Hakâikut-Te'vil*. nşr. Yusuf Ali Bedevi. Beyrut: Dâru'l-Kalem et-Tayyip, 1419/1998.
- Öğüt, Salim. "Hafi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15: 110. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Öz, Ahmet. *Kur'an-ı Anlamada Bağlam*. İstanbul: Hikmet Yayınları, 2016.
- Râzi, Ebû Abdullah Muhammed b. Amr Fahreddin. *Mefatihü'l-Ğayb*. 2. Baskı. Beyrut: Dâru'l İhya ut-Turas, 1420/1999.
- Sâbuni, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefâsir*. 4. Baskı. Beyrut: Dâru'l Kur'ani'l-Kerim, 1402/1981.
- Sa'lebi, Ebû İshak Ahmet. *el-Keşfu ve'l Beyan*. nşr. Ebu Muhammed b. Aşûr. Beyrut: Dâru'l İhyaut-Turas'il Arabî, 1422/2002.
- Suyûti, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed. *el-İtkan fi-Ulumi'l Kur'an*. nşr. Ahmet b. Ali. Kahire: Dâru'l Hadis, 1427/2006.
- Sülün, Murat. "Mahiyeti, Sebep ve Çözümleri Çerçevesinde Müşkilü'l-Kur'an", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 15/3 (Ekim 2000): 330-345.
- Sülün-Çelik, Murat Ömer. *Türkiye Kur'an Makaleleri Bibliyografyası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1999.
- Taberi, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezit. *Câmiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an*. nşr. Ahmet Muhammed Şakir. Mısır: Dâru'l Hicr, 1422/2001.
- Tiyek, Fatih. *Kur'an-ı Anlamada Bağlamın Rolü*. Ankara: Ankara Okulu, 2005.
- Turan, Abdülbaki. "Mücmel". *İslam Ansiklopedisi*. 6: 24. İstanbul: Şamil Yayınları, 2000.
- Türk Dil Kurumu. "Müşkil Maddesi". İstanbul: TDK Yayınları, 2011.
- Yahya İbn Sellâm, Salebe et-Teymî. *Tefsiru Yahya ibn Sellâm*. Tunus: ts.
- Yaşar, Hüseyin. *Kur'an'da Müphem Ayetler Mübhemâtü'l-Kur'an*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1999.
- Yerinde, Âdem. "İlk Bakışta Çelişki Görünümünü Veren Müşkil Ayetler ve Etrafında Oluşan Bilimsel Edebiyat". Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 16 (2007): 29-61.
- Yerinde, Âdem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul 2006.
- Zerkeşi, Ebû Abdullah Bedrettin Muhammed b. Bahadır b. Abdullah. *el-Burhan fi 'Ulûmi'l-Kur'an*. nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1377/1957.